

O PRAVNEM JEZIKU Z VIDIKA PRAVNIKOV IN JEZIKOSLOVCEV
Med jasnostjo in nedoločenostjo: Pravna terminologija v zgodovini, teoriji in praksi.

Zbirka Pravna obzorja 54. Uredniki: Mateja Jemec Tomazin, Katja Škrubej, Grega Strban.
Ljubljana: Lexpera, GV Založba, 2019. 490 strani

Monografija je sestavljena iz prispevkov pravnikov in jezikoslovcev. Nadvse pomenljiva in hkrati spodbudna je odločitev pravne stroke, da v času intenzivnejšega opozarjanja na nujnost razvoja slovenskega znanstvenega in strokovnega jezika v znani zbirki *Pravna obzorja* izda samostojno monografijo o vprašanih pravnega jezika. To je še en dokaz več, da se zaveda pomembnosti vloge slovenskega jezika in jo s to publikacijo namerava tudi javno širiti, pa tudi posledično problematizirati in reševati določena odprta vprašanja, ki bodo nakazana v nadaljevanju. In če se je do pred kratkim še zdelo, da samo jezikoslovci poudarjamo nujnost razvijanja in širjenja slovenske terminologije, je zdaj to stališče z različnih vidikov zaobjeto ravno v monografiji, ki opisuje lastnosti in konkretne probleme pravne terminologije. Zdaj tudi v besedilih pravnih strokovnjakov lahko zasledimo eksplicitno izražena stališča kot »pravo je eden izmed tistih pojavov, ki kot celota živi in diha z jezikom« (Pavčnik, 87) in da »je jezikovna dejavnost že od nekdaj nerazdružljivo povezana s fenomenom prava« (Škrubej 28).

Glavni naslov monografije *Med jasnostjo in nedoločenostjo* dá misliti, da v jeziku pomenska preciznost seveda lahko dopolnilno deluje s pomensko abstraktnostjo, vendar vprašanje je kako. Eno je gotovo – samo jasna miselna predstava lahko rezultira tudi (dovolj) jasen izraz. Na to krovno naslovno vprašanje in še na druga odgovarjajo avtorji v prispevkih, razdeljenih v tri tematske sklope. V prvem sklopu z naslovom *Potovanja k jasnosti* so prispevki, ki skušajo opisati zlasti razvojno prepoznavanje slovenskega pravnega izrazja: Katja Škrubej: Slovenska pravna terminologija pred dobo modernih kodifikacij in spremembe v 19. stoletju (25–85), Marijan Pavčnik: Jezikovnost prava (87–109), Mateja Jemec Tomazin: Razvoj slovenske pravne terminologije – slovarski opis (111–130), Marko Petrak: Latinitas iuridica in evropski pravni jezik (131–149), Richard Gamauf: Lost without translation? (151–161); v drugem tematskem sklopu *Gradniki jasnosti in mejniki nedoločenosti* avtorji odpirajo in vsaj deloma načenjajo aktualna vprašanja slovenskega pravnega izrazja na primerih s konkretnih pravnih področij: Barbara Novak: Jezikovne in vsebinske dileme pojma članov družinskih razmerij (165–189), Vid Jakulin: Pravo, jezik in prevajanje kazenskoprnih besedil (191–210), Grega Strban: Terminološke zagate pri vsebinskem razlikovanju izrazov v pravo socialne varnosti (211–246), Luka Mišič: Mehko pravo in terminologija javnih služb EU (247–271), Neža Pogorelčnik Vogrinc: Terminološki izzivi na področju alternativnega reševanja sporov (273–301), Tanja Fajfar: Težave in rešitve pri oblikovanju slovenske terminologije v Evropski uniji (303–326); v tretjem tematskem sklopu *Večno nihanje med nedoločenostjo in jasnostjo* se pravno terminologijo skuša vrednotiti z vidika prevzemanja strokovnega izrazja in utemeljevanja ustreznosti poimenovanj, tudi

z vidika dovoljšnje jasnosti in ustaljenosti pravnega izrazja in posledično tudi pravnih besedil: Janez Kranjc: Nekaj misli o pouku tuje pravne terminologije ter razumevanju in prevajanju tujejezičnih pravnih besedil (329–343), Marko Kambič: Prevajanje zgodovinskih in sodobnih pravnih besedil (345–367), Karl Hendrickx: Od pravilnosti k jasnosti – od enkratnega predmeta do učne poti (369–382), Mojca Žagar Karer: Pravna terminologija v terminološkem slovarju (383–405), Matej Accetto: Pravno polje, jezik na njem kramp, lopata? (407–434). Sledijo še prevodi povzetkov v angleščino, informativno imensko kazalo ter uporabno stvarno kazalo.

Vsi prispevki z različnih problemskih vidikov potrjujejo in osmišljajo nujno soodvisnost nacionalnega prava z nacionalnim jezikom. Nekaj glavnih poudarkov pa je lahko koristnih tako za strokovnjake (pravnike, jezikoslovce) kot za vse, ki jih zanima pomensko-izrazna vrednost besed, njihova pomenska širina in uporabnost. V nadaljevanju bo na kratko pokomentiranih zgolj nekaj predstavitev in ugotovitev, ki bi utegnile zainteresirane pritegniti k natančnejšemu ali celo problemskemu branju (v okroglem oklepaju bo pri povzeti misli dopisana številka strani v monografiji, s tem pa bo posredno opozorjeno na konkreten prispevek in tudi na avtorja):

Že v uvodnem prispevku urednikov so predstavljena štiri terminološka načela (jezikovnokulturno, načelo jezikovnosistemske ustreznosti, načelo ustaljenosti in načelo gospodarnosti) kot tudi praktični napotki (18); za ta načela zlasti v smislu nujnosti kontinuiranega razvoja slovenske terminologije upamo, da ne bodo ostala samo kot že večkrat zapisane in prepisane želje.

Z razvojnega vidika je pomemben podatek, da so se s kodificiranjem evropskega prava kot sistema (konec 18. stol. in v začetku 19. stol.) po naravoslovnem vzoru izčiščevale tudi pojmovne mreže posameznih pravnih področij in s tem se je vzporedno razvijalo tudi pravno izrazje (25). Pomembna je tudi potrditev, da je precej poimenovanj za temeljne oz. osrednje pojme posameznih pravnih področij domačega izvora in da ta poimenovanja izkazujejo tudi ustaljeni razvoj svojega pojmovnega polja in hkratno pomensko-izrazno stabilnost (74). Po ugotovitvah naj bi bilo za slovensko pravno terminologijo ključno, da je izhajala iz pojmovnega polja govorjenega ljudskega jezika (78); zakonski jezik je torej tako živ zlasti zato, ker je zrasel in raste iz vsakdanjega jezika (93). Seveda pa se je pravni jezik, z vključenimi opredelitvami, glede na ustrezen strokovni in družbeni kontekst pojmovno-pomensko specializiral in se s tem na vseh ravneh (pojmovni, pomenski in izrazni) oddaljil od praktičnosporazumevalnega jezika; tu se v ospredje postavlja razmerje splošni pojem nasproti pravni pojem: kdaj in kako pride do tega razmerja in prehoda med njima. Dokazano namreč je, da je korak od razumevanja splošnega jezika do pravnega in dovolj natančnega razumevanja pravnega jezika zelo velik in težak (341). Geneza zakonskega oz. pravnega jezika je šla v smeri, da je dobil tudi svoj razlagalni metajezik, tj. jezik pravne znanosti; naloga znanstvenega metajezika pa je, da pravni jezik stalno pojasnjuje in ga s tem hkrati tudi izčiščuje (102).

Za slovenščino je bistveno tudi védenje o lastnem terminotvorju (117) in pri tem ima lahko pomembno vlogo tudi pravnozgodovinski slovar, ki se ravnokar konceptualno prenavlja in zastavlja za nadaljnje terminografsko delo (126).

Posebno vprašanje, ki zahteva dobro sodelovanje pravnih strokovnjakov in terminologov, je tudi jezikovno oz. terminološko posodabljanje starih še veljavnih zakonikov in pravnih besedil sploh (159), kajti ideal vsakega pravnega besedila je jasno ciljno pisanje, ki samo še utrjuje smisel konkretnih pravnih utemeljitev (381).

Širše, v novonastalem evropskem pravnem jeziku, pa postaja aktualno vprašanje, ali v tem univerzalnem evropskem pravnem jeziku ravno latinska pravna terminologija spet dobiva večjo veljavo in v kolikšnem obsegu se lahko uveljavi? (133).

Z vidika mednarodnega evropskega prava je treba poudariti, da prevzemanje in prevajanje določenega pravnega izrazja zahteva dobro poznavanje zlasti kulturoloških in družbeno-gospodarskih specifičnosti tako izhodiščnega okolja termina kot domačega slovenskega okolja, v katerega ga prevzemamo – gre torej za prevrednotenje pojmovnih konceptov, ki postanejo osnova za pomensko-izrazno utemeljevanje izbranega pravnega termina (330). Pri vsem tem je bistveno, da se pravniki zavedajo vedno novih terminoloških izzivov in da so jih pripravljene reševati v sodelovanju z jezikoslovci – terminologi.

Sinergija, ki se je brez dvoma vsaj delno na novo ustvarila, zagotovo pa v celoti okrepila, pri nastajanju Pravnega terminološkega slovarja (l. 2018 v Sekciji za terminološke slovarje Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU), se med pravniki in jezikoslovci že nadaljuje tudi z novimi slovaropisnimi projekti, in to sodelovanje je vsekakor lahko velika razvojna pridobitev za obe vedi. Spremeni rezultat sodelovanj je tudi ta monografija in želimo si, da bi bile tovrstne publikacije čim bolj dostopne tudi širši zainteresirani javnosti.

Andreja Žele
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
andreja.zele@ff.uni-lj.si